

POSTANOWIENIE

Dnia 30 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Trzaskowski (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z wniosku J. B.
przy uczestnictwie G. F.
o wpis,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 30 czerwca 2020 r.,
skargi kasacyjnej uczestniczki G. F.
od postanowienia Sądu Okręgowego w N.
z dnia 11 kwietnia 2018 r., sygn. akt [...],

- 1) prostuje oczywistą omyłkę oznaczenia stron w zaskarżonym postanowieniu w ten sposób, że skreśla " [...] i",**
- 2) odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej J. B.,**
- 3) oddala skargę kasacyjną w pozostałej części.**

UZASADNIENIE

J. B. wniósł, wnioskiem z dnia 5 stycznia 2018 r., o dokonanie w dziale III księgi wieczystej Kw nr [...] i w dziale I-Sp księgi wieczystej Kw nr [...] wpisu służebności gruntowej. Jako podstawę wpisu przedstawił reformatoryjne postanowienie Sądu Okręgowego w N. z 7 grudnia 2017r., sygn. akt [...], którym stwierdzono zasiedzenie przez J. B. służebności gruntowej w postaci przejazdu, przechodu i przegonu po działkach nr [...] i nr [...], objętych księgą wieczystą Kw nr

[...], na rzecz każdorazowego właściciela działek nr [...] i [...], objętych księgą wieczystą Kw nr [...] - z dniem 31 grudnia 2005 r. We wniosku wskazano uczestniczkę G. F., ujawnioną jako właścicielka w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości obciążonej.

Postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2018 r. Sąd Okręgowy w N. oddalił apelację uczestniczki G. F. od postanowienia Sądu Rejonowego w N. z dnia 20 lutego 2018 r. uwzględniającego wniosek o wpis. Sądy obu instancji stwierdziły, że ich kognicja w postępowaniu wieczystoksięgowym obejmuje wyłącznie treść i formę wniosku, treść ksiąg wieczystych oraz dokumentów stanowiących podstawę wpisu. Wnioskodawca przedstawił prawidłową podstawę wpisu w postaci prawomocnego orzeczenia sądu potwierdzającego nabycie służebności gruntowej, a jego badanie wobec związania wynikającego z art. 365 § 1 k.p.c. jest niedopuszczalne. Fakt wniesienia przez G. F. nadzwyczajnego środka zaskarżenia w postaci skargi kasacyjnej od tego postanowienia jest pozbawiony znaczenia dla biegu postępowania o wpis i nie uzasadnia jego zawieszenia w oparciu o art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.

Uczestniczka G. F. wniosła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu drugiej instancji w całości. Skarga, oparta na podstawie naruszenia przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), zarzuca naruszenie:

- art. 199 § 1 pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 64 § 1 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 65 § 1 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 71 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 202 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 8 k.c. poprzez niezastosowanie, a w konsekwencji nieważność postępowania z art. 379 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., wynikającą stąd, że uczestniczka J. B., zmarła przed wszczęciem postępowania wieczystoksięgowego, stąd nie miała zdolności sądowej i procesowej;

- art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 386 § 1, 2 i 3 i art. 382 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 202 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez niezastosowanie i nie wzięcie pod uwagę z urzędu nieważności postępowania wobec braku zdolności sądowej i procesowej J. B.;

- art. 385 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez zastosowanie mimo zasadności apelacji;

- art. 626⁹ k.p.c. poprzez niezastosowanie w sytuacji, gdy przeszkodę do dokonania wpisu stanowiła śmierć J. B., która nastąpiła przed złożeniem wniosku o wpis służebności gruntowej;

- art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez zaniechanie przez Sąd Okręgowy w N. odniesienia się do części zarzutów apelacji uczestniczki;

- art. 177 § 1 pkt 1 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez niezastosowanie w sytuacji, gdy rozstrzygnięcie wniosku o wpis służebności gruntowej zależało od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego, tj. ze skargi kasacyjnej przed Sądem Najwyższym.

Sąd Najwyższy zważył:

Ocena zasadności zarzutu nieważności postępowania wymaga rozważenia podmiotowego zakresu postępowania wieczystoksięgowego. Przepisy normujące to postępowanie zawierają, odmienną od zasad ogólnych, regulację tych zagadnień, gdyż enumeratywnie określają krąg wnioskodawców (art. 626² § 5 k.p.c.) i uczestników (art. 626¹ § 2 k.p.c.). Uczestnikami postępowania mogą być oprócz wnioskodawcy tylko te osoby, których prawa w następstwie wniosku zostały wykreślone lub obciążone, bądź na rzecz których wpis ma nastąpić. Celem wprowadzenia ograniczeń było usprawnienie i sformalizowanie postępowania wieczystoksięgowego, m.in. przez ograniczenie kręgu podmiotów mogących w nim uczestniczyć (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2004 r., I CZ 48/04, OSNC 2005, nr 6, poz. 108, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2010 r., III CZP 45/10, Biul. SN 2010, nr 7, poz. 6, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., I CSK 185/10, nie publ.). Art. 626¹ § 2 k.p.c. został uznany za zgodny z Konstytucją wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 czerwca 2006 r. (SK 29/05, OTK-A 2007, nr 6, poz. 5). Określona nim zasada uczestnictwa nakazuje przyjąć, że o tym, kto może być uczestnikiem rozstrzyga wprost przepis ustawy, a nie wola podmiotu inicjującego postępowanie. Niemniej o tym, kto jest uczestnikiem danego postępowania decydują czynności podejmowane przez strony, bądź sąd z urzędu. W wypadku, gdy nie oznaczy go wnioskodawca, odpowiednie zastosowanie ma art. 510 k.p.c., zgodnie z którym zainteresowany w sprawie staje się uczestnikiem

przez sam fakt wzięcia udziału w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji z własnej inicjatywy (§ 1) albo przez wezwanie do wzięcia udziału w sprawie przez sąd (§ 2). W judykaturze przyjęto, że także w odniesieniu do szczególnej kategorii uczestników z mocy ustawy, o ile sami nie wezmą udziału w sprawie, konieczny jest akt procesowy nadający im status uczestnika postępowania (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09, OSNC 2010, nr 7-8, poz. 98, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2019 r., III CZP 39/19, dotąd nie publ.). Utrwalona praktyka orzecznicza odstąpiła od wydawania w tym przedmiocie przez sądy rozstrzygnięć o charakterze pozytywnym. Za czynność o istotnym znaczeniu procesowym uznano doręczenie przez sąd odpisu wniosku (por. uzasadnienie uchwały z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09, uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CKN 740/98, nie publ.), która umożliwia z jednej strony zakwestionowanie wobec sądu przymiotu „osoby zainteresowanej”, z drugiej - zajęcie stanowiska w przedmiocie wniosku i zgłoszenie ewentualnych zarzutów. Znaczące odrębności spraw rozpoznawanych w trybie procesowym i nieprocesowym wykluczają odpowiednie zastosowanie art. 192 k.p.c., regulującego skutki zawiśnięcia sporu wynikające z doręczenia pozwanemu odpisu pozwu, dla doręczenia zainteresowanemu odpisu wniosku. W postępowaniu wieczystoksięgowym obowiązuje szczególny przepis dotyczący następstw śmierci lub pobawienia albo ograniczenia w możliwości rozporządzania prawem albo w zdolności do czynności prawnych wnioskodawcy lub innego uczestnika. Zgodnie z art. 626¹ § 3 k.p.c., zdarzenia te, o ile nastąpiły po złożeniu wniosku, nie stanowią przeszkody do wpisu. Przyjęto, że w takim wypadku sąd nie zawiesza postępowania, a następca prawny zmarłego, ze względu na brak podstaw do zastosowania art. 174 § 1 pkt 1 i art. 180 § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. lub wzięcia udziału w tym postępowaniu, nie staje się uczestnikiem (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2018 r., III CZP 25/18, OSNC 2019, nr 4, poz. 34). W szczególnej sytuacji, gdy wnioskodawca udzielił pełnomocnictwa do złożenia wniosku o wpis, ale zmarł przed dokonaniem tej czynności, wniosek podlega odrzuceniu, a ewentualnie wydane w sprawie orzeczenia - uchyleniu (por. postanowienia Sądu

Najwyższego z dnia 12 stycznia 2011 r., I CSK 464/10, Biuletyn SN-IC 2011, nr 11 oraz niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2008 r., III CSK 382/07, z dnia 21 maja 2015 r., IV CSK 491/14). Z oczywistych względów taki sposób zakończenia postępowania, wynikający z zasady dyspozycyjności i rozporządzalności, nie dotyczy uczestnika postępowania.

Istota skargi kasacyjnej sprowadza się do zarzutu nieważności postępowania, mającej wynikać z udziału w nim w charakterze uczestniczki postępowania J. B., nieżyjącej w chwili wszczęcia postępowania wieczystoksięgowego, zatem pozbawionej zdolności sądowej (art. 379 pkt 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Kognicja Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym obejmuje badanie i ustalanie okoliczności mających na celu ocenę zarzutu nieważności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220). Oceniając, w oparciu o powyższe rozważania, okoliczności sprawy wskazać należy, że w chwili złożenia wniosku o wpis i wydania prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie J. B. była ujawniona w dziale II księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości władnącej jako jej współwłaścicielka. Co do zasady wpis służebności na wniosek J. B. miałby nastąpić także na jej rzecz, gdyż obejmowała ją rozszerzona moc obowiązywania orzeczenia sądowego, stanowiącego podstawę wpisu (art. 626¹ § 2 *in fine* k.p.c.). Z akt sprawy wynika jednak, że J. B. nie została wskazana jako uczestniczka we wniosku ani w postanowieniu Sądu Rejonowego w N. z dnia 20 lutego 2018 r. uwzględniającym wniosek o wpis ani w apelacji uczestniczki G. F., zakreślającej zakres podmiotowy zaskarżenia. Po raz pierwszy jej dane jako uczestniczki ujawniono, z nieznanych przyczyn, w komparycji postanowienia Sądu drugiej instancji, a następnie odpowiednio w skardze kasacyjnej. Sądy obu instancji wydawały wprawdzie zarządzenia o doręczeniu tak oznaczonej osobie odpisu orzeczeń, ale czynności te były bezskuteczne i nie wywołały skutków procesowych. Z tej przyczyny chybione jest twierdzenie skargi kasacyjnej o istnieniu nieusuwalnej przeszkody procesowej, polegającej na uczestniczeniu w postępowaniu wieczystoksięgowym osoby pozbawionej zdolności sądowej, prowadzącej do nieważności postępowania.

Sąd Najwyższy z urzędu rozważył, czy nie zachodzi nieważność postępowania polegająca na pozbawieniu nieznanych i nieujawnionych w księdze

wieczystej, następców prawnych zmarłej współwłaścicielki nieruchomości, możliwości obrony praw (art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Tak rozumiane kwalifikowane naruszenie przepisów postępowania nie nastąpiło, gdyż niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym nie powoduje nieważności postępowania (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09, OSNC 2010, nr 7-8, poz. 98).

Bezzasadna jest podstawa kasacyjna części wskazującej na naruszenie art. 177 § 1 pkt 1 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez nie zawieszenie postępowania wieczystoksięgowego, pomimo że jego rozstrzygnięcie zależało od wyniku innego toczącego się postępowania cywilnego, tj. ze skargi kasacyjnej przed Sądem Najwyższym złożonej od orzeczenia stwierdzającego zasiedzenie służebności gruntowej, stanowiącego podstawę wpisu. Postanowienie takiej treści, ujawniające zmiany stanu prawnego nieruchomości, ma charakter deklaracyjny. Kognicja sądu obejmuje tylko badanie danych koniecznych dla dokonania wpisu w księdze wieczystej i stanu prawomocności, wykluczona jest ocena merytorycznej zasadności orzeczenia stanowiącego podstawę (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1986 r., III CZP 35/86, OSNC 1987, nr 7, poz. 90, z dnia 28 sierpnia 1991 r., III CZP 71/91, OSNCP 1992, nr 3, poz. 47, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 lipca 2008 r., II CSK 115/08, nie publ.). Konsekwentnie nie jest dopuszczalne wstrzymywanie postępowania wieczystoksięgowego i uzależnianie wpisu od zakończenia ewentualnego postępowania związanego ze złożeniem nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Niezależnie od tego, wniesienie skargi kasacyjnej nie uchyla prawomocności zaskarżonego orzeczenia, co wyklucza zakwalifikowanie postępowania kasacyjnego jako toczącego się w rozumieniu art. 177 § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej wywodzone w ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania są oczywiście chybione (jak naruszenia norm kompetencyjnych - art. 385 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., art. 386 § 1, 2 i 3 i art. 382 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) bądź nie miały wpływu na rozstrzygnięcie (jak nieodniesienie się przez Sąd drugiej instancji do części zarzutów apelacji - art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy urzędu sprostował oczywistą omyłkę w treści postanowienia Sądu Okręgowego w N. poprzez skreślenie błędnie wpisanej J. B. (art. 350 § 3 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) i odrzucił skargę kasacyjną w zakresie nieistniejącego orzeczenia Sądu w części jej dotyczącej (art. 398⁶ § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). W pozostałym zakresie skarga kasacyjna, w braku uzasadnionych podstaw, podlega oddaleniu (art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

jw